VADOVYBĖS PRINCIPAS VALSTYBĖS GYVENIME

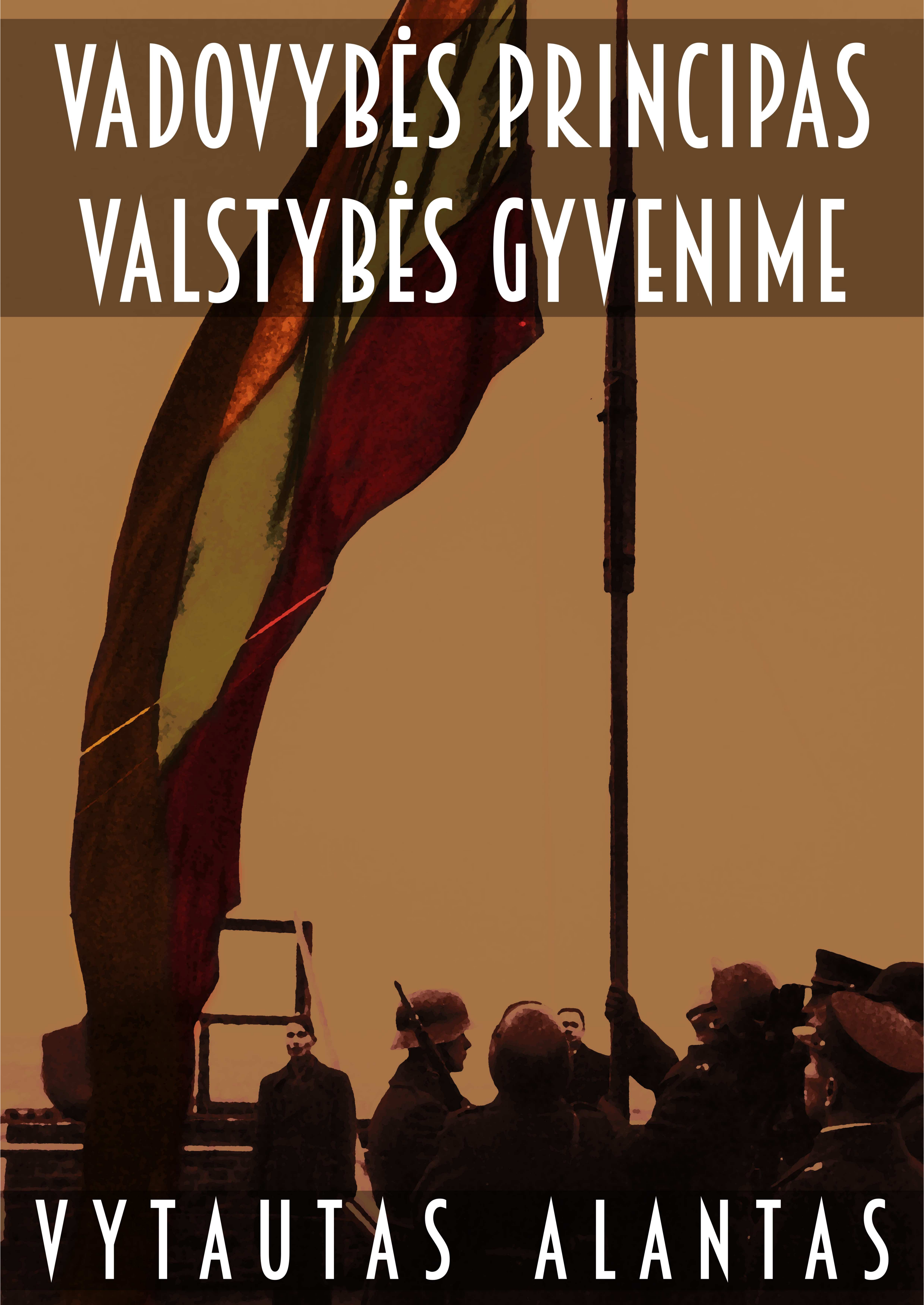

VYTAUTAS ALANTAS

VYTAUTAS ALANTAS

VADOVYBĖS PRINCIPAS
VALSTYBĖS GYVENIME

VYT. ALANTAS

LITHOWAVE 2026

Vadovauti juk yra mokėti dirbti.
– ANTANAS SMETONA

VADOVYBĖS PRINCIPAS VALSTYBĖS GYVENIME

1.

Lietuvos valstybinį bei visuomeninį gyvenimą mes organizuojame vado principu. Todėl yra būtina nuodugniau panagrinėti ir ypač įsisamoninti vado principo vaidmenį visuose tuose klausimuose, kurie sudaro valstybinio bei tautinio gyvenimo turinį.

Vado principo problema mums yra, palyginti, nauja. Savo valstybinį gyvenimą mes šiuo principu grindžiame tik dešimti metai. Ir aplamai ši politinė doktrina iškilo tik po didžiojo karo. Tačiau jei kitur, - turint galvoje geresnį politinį pasiruošimą tautų, kurios šiandien tvarkosi vado principu, - autoritetinė santvarka įleido giliau šaknis, kaip mūsuose, tai mums dar teks gerokai padirbėti, ypač ideologinės propagandos srityje, kol vado principas kaip reikiant įsisunks į visas valstybinio, visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo sritis.

Be priežasties niekas nesidaro. Jei mes šiandien turime tokią, o ne kitokią politinę santvarką, tai buvo tam priežasčių, kurias čia reikia nors trumpai prisiminti, nes sąlygos, privedusios prie dabartinės santvarkos susidarymo, iš dalies jau paaiškina ir pačią santvarką.

Šiandieninė Lietuvos santvarka yra tiesioginė demokratinio eksperimento pasekmė. Eksperimentas nepavyko, teko ieškoti naujų valdžios formų. Kodėl nepavyko? Todėl, kad liberalinė demokratija neturėjo nieko bendro nei su mūsų tautos tradicijomis, nei su jos dvasia. Ji buvo importuotas daiktas, pagamintas kažin kame, svetimuose kraštuose. Atrodė, kad Lietuvą norima įsprausti į apdarą, pasiūtą svetimų siuvėjų. Savaime suprantama, kad iš to nieko gero negalėjo išeiti.

Atstatant valstybę, anais laikais prieš akis stovėjo du svarbiausi uždaviniai: gydyti didžiojo karo Lietuvai padarytas dvasines bei medžiagines žaizdas ir stiprinti (konsoliduoti) jaunos valstybės pagrindus. Šiems uždaviniams spręsti turėjo būti pasivartota visa tautos energija. Neramus istorinis momentas reikalavo, kad visos tautos darbingos pajėgos būtų naudojamos naujiems valstybės rūmams pastatyti, kad tos pajėgos būtų naudojamos taupiai ir tiksliai. Yra nedovanotinas nusižengimas, kai degančiu darbymetės metu atsistojęs šienpjovys agituoja savo bendrus: tu varyk priedalgį į dešinę, tu – į kairę, o aš skersai per abudu. Galima įsivaizduoti, kokios bus tokios talkos pasekmės.

O tokia „talka“ buvo anais, „visokių laisvių“ laikais. Laisvių, arba, teisingiau sakant, tam tikrų laisvių, įspraustų į partijų programų rėmelius, apaštalai siautėjo po kraštą, skleisdami nerimo, nepasitikėjimo ir neapykantos nuotaiką. Partinis blūdas *(psichozas)* taip buvo užnuodijęs tautos organizmą, jog dar šiandien mes juo visiškai nenusikratėme. Užuot gydžius didžiojo karo padarytas žaizdas, jos buvo dar labiau erzinamos, užuot kvietus didžiąją visų kūrybinių pajėgų talką valstybės kertiniam akmeniui dėti, buvo svaidomasi priešingais šūkiais ir tai ne savais, bet pasiskolintais iš svetimų politinių programų ir vadovėlių.

Kam tai buvo naudinga ir reikalinga? Yra dar ir šiandien atsilikusių „laisvių“ garbintojų, kurie vidurdienį vis dar tebeieško septintos valandos ryto. Jie, galbūt, atsakys: kraštui! Jei krašto išganymas ir tautos laimė glūdi anarchijoje, politiniame pakrikime, demoralizacijoje, tūpčiojime vietoje, svetimų dievų gaudyme, tuomet – taip; tačiau jei valstybė ir tauta nori eiti pažangos keliu, jei ji nori išryškinti savo tautinį veidą ir susikurti savitą kultūrą, jei pilietis valstybę laiko ne priemone savo užgaidoms pareikšti, bet kolektyvinių pastangų tikslu, kuris gali būti pasiektas tik drausme, pasiryžimu atskirus reikalus aukoti bendram reikalui, tautos gerovės ir didybės meilės užsidegimu, tuomet – ne!

Tvarkant valstybės gyvenimą, geriausia mokykla yra praeitis. Iš liberalinės demokratijos eksperimento mes pasimokėme, kaip nereikia tvarkyti valstybės reikalų. Seimų laikai buvo didelis politinis, moralinis ir kultūrinis smūgis jaunai valstybei, bet kartu tai buvo ir didelis paskatinimas ieškoti naujų kelių. Nėra joks paradoksas pasakyti, kad anarchijos sūkuriuose gimsta ir bręsta autoriteto, drausmės ir tvarkos pasiilgimas, kristalizuojasi naujos politinio gyvenimo formos. Anais laikais Lietuva buvo pastatyta prieš du galimumus: arba žūti komunizmo bangose prarandant tokiomis didelėmis aukomis vėl iškovotą laisvę, arba griežtai pasukti vairą kita, autoriteto, drausmės ir tvarkos linkme, nusikratant visu tuo, kas mums svetima ir nesuderinama su tautos dvasia. Laimėjo tautinė srovė, ir išklebentas valstybės vairas atiteko į rankas tiems žmonėms, kuriems Lietuva yra ne kokia nors dirva daryti eksperimentams su svetimuose daigynuose išaugintomis politinėmis teorijomis, bet savas, ypatingas, lietuviškas daržas, kur gali tarpti ir būti naudingos kraštui tos politinės idėjos, kurios buvo suformuotos pagal mūsų istorines tradicijas bei tautos dvasią.

2.

Kas darėsi valstybinės minties raidoje mūsuose, tas pats darėsi ir kitur. Subankrotėjusią demokratiją daug kur turėjo pakeisti autoritetinės santvarkos formos. Šiek tiek arčiau įsižiūrėję į daugelio Europos ir ne Europos valstybių po karinį politinį

gyvenimą, mes lengvai pastebėsime, kad vienodos priežastys pagimdė vienodas pasekmes. Lietuva čia nėra jokia išimtis. Ji tik greičiau už daugelį kitų valstybių suprato naują būtinybę ir atsisakė nuo atgyvenusių politinių formų.

Vietoje demokratų skelbiamo šūkio: „Valstybė piliečiui“, buvo paskelbtas šūkis: „Pilietis valstybei“. Čia yra pagrindinis skirtumas tarp abiejų doktrinų. Buvo atstatytas politinis autoritetas, kurį buvo visiškai „nuvertinusi“ liberalinė demokratija ir be kurio negali gyvuoti jokia kultūringa valstybė. Buvo grąžintas tautai ramumas, pasitikėjimas savimi, kūrybinė galia siekti geresnio rytojaus. Valstybiniam darbui buvo nustatytos naujos gairės: ne valstybė turi aukotis piliečiui, bet pilietis – valstybei. Buvo atgaivintas valstybės idealas, kurį taip ugningai skelbė aušrininkai, bet kuris buvo užmirštas partinių aistrų sukeltoje anarchijoje. Buvo sukurta nauja politinė ideologija, imant medžiagą iš lietuviškos tikrovės, o ne iš importuotų politinių vadovėlių. Vietoje daugybės politinių srovių, kurių kiekviena savaip suprato ir norėjo tvarkyti valstybės reikalus, buvo paskelbtas tautinės vienybės principas, kaip naujos valstybės pagrindas.

3.

Savaime suprantama, kad, nustatant naują linkmę, reikėjo ieškoti ir naujų darbo metodų. „Kokis“ turėjo pavaduoti „kiekį“. Kolektyvinę, arba, teisingiau, partinę vadovybę turėjo pakeisti asmeninė vadovybė, autoritetas.

Čia tuojau reikia pastebėti, kad autoritetinėje santvarkoje vado principas taikomas ne tik grynai politinėje plotmėje, bet jis užgriebia daug plačiau: juo taip pat grindžiamas visuomeninis, organizacinis ir bent iš dalies ekonominis gyvenimas. Pripažindama griežtos hierarchijos reikalą, autoritetinė santvarka negali vienoje srityje taikyti vado principą, kitoje – netaikyti.

Tai viena, o antra, mes dar per mažai kreipiame dėmesio į tą momentą, kad vado principas nėra kažin koks mechaninis mygtukas valstybės organizme: priešingai, tai yra visų pirma valstybės etika privaloma visiems piliečiams, kaip sakysime, religinė etika privaloma visiems jos išpažinėjams. Kaip religinėje bendruomenėje niekas nelaiko prievarta tam tikrų etinių nuostatų pildymą, taip autoritetinėje santvarkoje santykiai tarp vadovaujančiųjų ir vadovaujamųjų negali būti grindžiami mechaniniu paklusnumu. Vieni ir kiti yra glaudžiai susiję vidiniais, etiniais saitais, išplaukiančiais iš bendro valstybės gerovės idealo reikalavimų. Pasakymas, kad „turi manęs klausyti tik dėl to, kad aš esu vadas“, yra absurdas. Aš turiu klausyti vado, tai tiesa, bet ne tik vien dėl to, kad jis vadas ir aplamai ne tik dėl to, kad jis vadas, bet ir dėl to, kad

paklusnumo ir drausmės reikalauja iš manęs valstybės etika, kuri lygiai privaloma tiek vadui, tiek man. Ne mechaninė drausmė, bet etinė drausmė, dedama į autoritetinės santvarkos pagrindą.

Tuo būdu vadovaujamieji yra glaudžiai susiję su bendros pareigos jausmu. Liberalizmo šalininkai mėgsta piktintis, kad autoritetinėje santvarkoje esanti žeminama asmenybė. Įsakymas: „aš liepiu, tu daryk!" esąs nesuderinamas su individo teisėmis. Tarp vadovaujančiųjų ir vadovaujamų atsirandanti bedugnė, nes pirmieji turi viską, o antrieji – nieko. Tai yra, kaip aukščiau pažymėjau, grynai mechaninė pažiūra į vado principo taikymą gyvenime. Nėra jokio konflikto tarp autoritetinės santvarkos ir sveiko individualizmo. Jei autoritetinė santvarka neigtų individualizmą, tai pakirstų šaką, už kurios pati laikosi. Tvarkantis vado principu, tvirtos asmenybės kaip tik labiausiai reikalingos. Bet reikia pridurti: kūrybinės asmenybės, nes anarchinio individualizmo šiandien nepakenčia ne tik autoritetinės santvarkos, bet juo kratosi ir liberaliausios demokratijos.

4.

Taigi, žiūrint į vado principą valstybiniu požiūriu, t. y. kaip į politinę doktriną, reikia pasakyti, kad tuo principu pagrįsta valstybės santvarka yra griežtai priešinga demokratinei santvarkai. Autoritetinėje santvarkoje valdžia eina iš vieno šaltinio, iš viršaus, demokratijoje – iš masių, iš apačios; autoritetinė santvarka pasižymi pastovumu, nuoseklumu, vienoda linkme ir vieninga valia, demokratinė – nuolatiniu svyravimu, blaškymusi iš vieno kraštutinumo į kitą, pasakyčiau, nuolatiniu nervingumu, susiskaldymu; autoritetinė santvarka turi aiškų idealą: visokeriopą valstybės bei tautos gerovę, demokratinė – dažniausiai aiškaus valstybės idealo neturi, nes į valstybę žiūrima per atskirų luomų reikalus, kuriuos gina partijos, o kiekviena partija tą gerovę supranta kitaip; autoritetinė santvarka luomų kovos nepripažįsta, o demokratinė santvarka kaip tik ta kova remiasi: autoritetinėje santvarkoje lemia vado valia, o demokratinėje – balsų dauguma. Žodžiu, čia pilietis valstybei, o ten valstybė piliečiui. Tokie yra pagrindiniai skirtumai tarp abiejų santvarkų.

Aukščiau pažymėjau, kad autoritetinėje santvarkoje vado principas taikomas ne tik politiniame valstybės gyvenime, bet ir visuomeniniame, organizaciniame ir kultūriniame. Tačiau, žiūrint į vadovybės klausimą dar plačiau, reikės pripažinti, kad vadovybė yra būtina kiekviename kasdieninio gyvenimo žingsnyje. Būtų neteisinga galvoti, kad vadovybės principą išgalvojo autoritetinė santvarka. Vadovybė atsirado nuo tada, kada atsirado žmogus. Gyvenant ilgesnį laiką kartu dviem žmonėms, vienas

iš jų, kuris bus sumanesnis, protingesnis, turės daugiau iniciatyvos, neišvengiamai pasidarys kito „vadas“. Bendruomenės, gyvenusios arba gyvenančios pačiame primityviajame kultūros laipsnyje, turėjo ir turi savo vadus. Demokratinėje santvarkoje, kur, rodos, kiekvienas pilietis turi teisę kartu su Liudviku XIV pasakyti: „Valstybė – tai aš“, vadovauja vis dėl to tik vienas kitas, kuris labiau moka įtikti vienai ar kitai visuomenės daliai arba kuris yra pranašesnis už kitus savo gabumais. Kai kuriose demokratijose, sakysime, Jungtinėse Amerikos Valstybėse, prezidentas turi didesnių teisių už absoliutų monarchą: jis yra tikras valstybės vadas.

Paimkime pilką, kasdienį gyvenimą. Čia vadovybės reikalas taip pat yra neišvengiama būtinybė, kaip ir bendrame valstybės gyvenime. Ūkininkas vadovauja ūkiui, šeimininkė – namų apyvokai, mokytojas – mokyklai, malūnininkas veda malūną, krautuvininkas – krautuvę, pienininkas – pieninė, banko direktorius – banką, ligoninės vedėjas – ligoninę, valdyba arba jos pirmininkas vadovauja draugijai, ekskursijos vedėjas – ekskursijai ir t. t. Šis reiškinys kartojasi kiekviename kasdieninio gyvenimo žingsnyje. Kiekvienas, kad ir menkiausias darbas, yra reikalingas vadovavimo. Tai yra neišvengiama būtinybė, tai yra faktas, dėl kurio dviejų nuomonių negali būti.

Kiekvienai visuomenei, ypač tai visuomenei, kuri dar nėra pasiekusi reikiamo kultūros lygio; vadovybės reikalą reikia greitai įsisąmoninti. Ne tik ją imant plačiu mastu, t. y. visą valstybės tvarką, bet ir kasdienį gyvenimą. Juk kas gi yra kultūrinė pažanga? Tai yra naujos, gražesnės tikrovės kūrimas. O tos tikrovės lūžimas priklauso nuo dviejų veiksnių: nuo piliečio kūrybingumo ir vadovybės sugebėjimų. Tačiau vadovybei be kitų jos uždavinių tenka išjudinti, ir to paties piliečio kūrybines pajėgas. Apie tai, kokie turi būti vado ypatumai, bus kalbama toliau, bet ir čia jau galima pažymėti, kad nuo vieno ar kito darbo vadovo sugebėjimų, iniciatyvos, darbštumo daugiausia priklauso to darbo pasisekimas.

5.

Sakau, - nuo atskiro vadovo, bet, imant šį klausimą plačiau, reikėtų pasakyti, kad valstybiniame gyvenime vadovybės naštą tenka pasiimti visai šviesuomenei. Juk kas gi yra šviesuomenė? Šviesuomenė yra tautos ir valstybės smegenys, kultūrinės pažangos variklis. Jos uždaviniai nesibaigia tik sąžiningu pareigų ėjimu, iš jos reikalaujama ir naujų kelių ieškojimo. Žygiuodama tautos ir valstybės priešakyje, šviesuomenė yra tautos tradicijų ir idealų saugotoja. Kokia šviesuomenė, tokia tauta bei valstybė.

Jei šviesuomenė nusigręžia nuo savo pašaukimo vadovauti tautai, arba jai vadovauja netinkamai, tada ir pačiai valstybei kyla rimtas pavojus žūti, o tautai paskęsti svetimųjų bangose.

Tik atsiminkime mūsų bajoriją. Atskilusi nuo savo lietuviško kamieno ir pamynusi po kojomis lietuvių tautos idealus, ji nuėjo tarnauti svetimiems dievams, vos nepražudydama visos lietuvių tautos. Galbūt, tai vienintelis istorijos pavyzdys, kada vadovaująs sluoksnis užmiršo savo pareigą, atsisakė nuo savo protėvių kalbos ir pasistatė kinų sieną tarp savo luomo ir liaudies, kuri ištisus amžius turėjo kentėti pažeminimą ir panieką. Tai yra skaudi pamoka, kurios negalime užmiršti.

Mūsų šviesuomenei, palyginus su kitų kraštų šviesuomenėmis, tenka dar pasiimti ypatingą uždavinį, būtent, mūsų tautos kultūrinį lygį pakelti iki kitų tautų kultūrinio lygio. Tą uždavinį ji turi visą laiką turėti prieš savo akis. Suprantama, tame darbe turi dalyvauti visa tauta, tačiau iš šviesuomenės, kaip iš vadovės, reikalaujama daugiau, kaip iš kitų. Ne kam kitam, o jai teks atsakyti būsimoms kartoms, kaip ji atliko pareigą šiuo mūsų tautai ypatingai svarbiu laikotarpiu. Šviesuomenės rankose iniciatyva, jos ir atsakomybė. Šviesuomenės reikalais sudaryti visuomenėje kūrybinę darbo nuotaiką, jos reikalas skatinti, žadinti, kelti energiją, jos reikalas be pasigailėjimo kovoti su ištižimu, aimanavimais, rankų nuleidimu prieš mažiausią kliūtį. Jei nori pasivyti, turi bėgti greičiau už kitą. Tas laimi, kuris parodo daugiau ištvermės ir pasiryžimo laimėti. Jei šiandien mums nebegresia šviesuomenės nuo masių atskilimo pavojus, tai vis dėl to mes turime išorinį pavojų, kurie mus verčia budėti ir stiprinti savo pajėgas. Šviesuomenė, kaip tautos smegenys, turi suprasti, kad lietuvių tauta, būdama nedidelė tauta, neturi teisės būti silpna tauta. Silpnumas – jos pražūtis. Juo labiau šiais grumtynių laikais, kada teisė ir teisybė vis dažniau turi nusilenkti kumščio pajėgai, kada rytojus toks netikras.

6.

„Vadovauti juk yra mokėti dirbti“, sako Antanas Smetona. Vadovavimas reikalauja mokėti dirbti tiek iš pavienio vadovo, tiek iš visos šviesuomenės. Iš vado reikalaujama mokėti dirbti geriau už tuos, kuriems jau tenka vadovauti. Tuo Vadas visų pirma išsiskiria iš vadovaujamųjų. Vadas yra vadovaujamųjų smegenys ir valia. Jis užkrečia vadovaujamosios iniciatyvos ir veikimo dvasia. Jis duoda linkmę, sudaro planą ir telkia pajėgas tam planui vykdyti. Visa tai, kas tautos siekimuose tebėra neapčiuopiama ir miglota, kas tebėra galimumų būtyje, vadas iškelia į paviršių, konkretina, suprastina ir duoda impulsą vykdyti. Kitaip sanat, palaidus minios siekimus bei norus vadas sutelkia į vieną galingą srovę ir pakrikusias, pasyvias jėgas paverčia energijos šaltiniu.

Vado mintis atskleidžia ateities perspektyvas, jis žino, ko nori, ir, pasiremdamas tautos istorine ir šių dienų tikrove, kuria naują rytojų. Kas miniai „bus", vado dvasiniame akiratyje jau „yra". Vadas yra kūrybinis ir audringas veržimasis pirmyn. Ta prasme jis yra revoliucionierius.

Vadas kuria naują tautos tikėjimą ir naują gyvenimo mistiką. O gimsta tikėjimas, gimsta ir darbai. Sukurti tikėjimą kokiu darbu, idėja, idealu, reiškia padaryti perversmą minios galvosenoje, reiškia visą tautos bei valstybės gyvenimą nudažyti naujomis spalvomis. O pakeisti žmogaus galvoseną, reiškia pakeisti patį žmogų. Vado uždavinys kaip tik ir yra užduoti tautos dvasią naujais fermentais, kurie pagimdytų norą ir sužadintų valią kurti naujas gyvenimo formas ir tuo pačiu sukelti nepasitenkinimą ir net šlykštėjimąsi esamais trūkumais bei ydomis. Visiškai teisingai pastebi garsus prancūzų mokslininkas, Dr. Gustavas le Bonas: „Sukurti tikėjimą, vistiek ar jis būtų religinio, politinio, ar socialinio pobūdžio, sukurti tikėjimą darbu, asmenimi ar idėja, toks yra svarbiausias didžių vadų vaidmuo" *(Psychologie des Foules, Paris, Libraire Alcan).*

Norint geriau suprasti vado vaidmenį valstybėje bei visuomenėje, dar čia tenka stabtelėti ties vienu to klausimo momentu, kuris, mano nuomone, yra esminis, būtent, ties vado sąsajomis su vadovaujamaisiais. Tos sąsajos turi būti kuo glaudžiausios. Vadovauti iš tolo negalima. Tarp vado ir visuomenės turi vykti nuolatinis minčių, jausmų, nuotaikų pasikeitimas, ką bekalbėti jau apie tai, kad vadas turi gerai pažinti tuos, kuriems jis vadovauja. „Armija neklausys vadų, komanduojančių vien per telefoną ar telegrafą. Norint vadui būti galingam, reikia jam vargti ir džiaugtis drauge su ta minia, kuri norima vesti", pabrėžia Antanas Smetona. Ir kiek toliau priduria: „Visuomenė klauso tų, kurie su ja gyvena ir darbuojasi" *(II. 70).*

Taigi, čia turi būti savitarpio nuoširdus bendradarbiavimas ir pasitikėjimas. Vado ir vadovaujamųjų santykiai negali būti grindžiami vado „pranašumo" ir vadovaujamųjų „menkumo" dvasia. Čia tarp vienų ir kitų gali būti tik tas skirtumas, kad vieni dėl savo didesnio išsilavinimo ar sugebėjimo veikia plačiau, bet užtat jiems tenka pasiimti ir didesnę atsakomybę, o kiti, dirbdami vienoje ar kitoje vadovybėje, turi siauresnių uždavinių, bet vienus ir kitus jungia vienas tikslas, būtent: valstybės ir tautos gerovė.

Tačiau, jei vadas visiškai sutaptų su vadovaujamaisiais, jo vaidmuo nustotų prasmės. Kadangi vadas skina naujus kelius, tai jam tenka daugiau ar mažiau susidurti su įvairiais pasipriešinimais bei kliūtimis tos aplinkos, kurioje jis dirba. Kuriant nauja, reikia nugaleti sena. Tai yra dėsnis, kuris pasikartoja visur ir visais laikais.

Ilgą laiką mūsų kaime teko kovoti su ta giliai įsišaknijusia pažiūra, kad „kaip mūsų tėvai nugyveno, taip ir mes nugyvensime“. Nemanau, kad ir šiandien ji būtų visiškai išnykusi. Dar ir šiandien ne vienam jaunam ūkininkui, norinčiam į ūkį įvesti kultūrinių naujovių, tenka susidurti su tėvų pasipriešinimu arba jei ne pasipriešinimu, tai bent su abejingumu, o gal ir su tam tikra pašaipa. Reikia džiaugtis, kad tokie reiškiniai nyksta ir kad mūsų kaimas vis labiau ir labiau pasuka į platesnį pažangos kelią. Tačiau, sakiau į tą kelią išeina ne be kovos, ne be tam tikrų sukrėtimų, ne be tam tikro trynimosi tarp senų ir naujų pažiūrų atstovų.

Panaši kova pasireiškia, tiek kultūrinėje, tiek politinėje plotmėje. Juk kol Lietuvoje ir kitur įsigalėjo nauja autoritetinė santvarka, turėjo būti vedama kova su pasenusios demokratinės santvarkos šalininkais. Tai reiškia, kad vadas, nors ir būdamas tūkstančiais kartų susijęs su savo aplinka, vis dėl to yra daugeliu atveju nuo jos atplyšęs ta prasme, kad mato jos neigiamas puses ir su jomis kovoja. Italų rašytojas Curzio Malaparte sako, kad „tautos genijai yra įrodymas to, ko tautai trūksta.“ Didvyriai, jo nuomone, esą tautos priešybė, jie esą išimtys, o ne taisyklė. Jie prieštarauja, o ne sutaria su tauta, kurioje jie yra gimę (Italija prieš Europą). Žinoma, prieštarauja tiek, kiek vadui kliudo siekti savo tikslą įsigalėjusieji prietarai, įsitikinimai, netikusios tradicijos ir t. t.

7.

Mes čia stengiamės pažvelgti į vadovybės problemą įvairiais požiūriais: politiniu, kultūriniu, individiniu ir t. t. Ypač man rūpėjo pabrėžti ta mintis, kad moraliniu atžvilgiu valstybei visi lygūs. Susirūpinimo valstybės ir tautos gerovės reikalais negalima seikėti aptiekoriškomis svarstyklėmis. Tai yra visų Lietuvos piliečių, o pirmoje vietoje, visų lietuvių reikalas. Mes patys turime būti savo likimo kalviais. Tėvynei galima tarnauti ne tik vadovaujant vienai ar kitai sričiai arba pagaliau ir valstybei, bet ir vagą plūgu varant. Jei bus gerai išartas laukas, bus geras derlius, bus gera ir valstybei. Terodo kiekvienas pasiryžimo, drausmės, iniciatyvos, entuziazmo savo darbe, ir mes pamatysime, kaip smarkiai kils Lietuvos gerovė, kultūra ir garbė. Turime gerai suprasti, kad, galų gale, už Lietuvos ateitį atsakome visi. Tiesa, vadovaujantiems tenka didesnė atsakomybė, bet tai nereiškia, kad vadovaujamieji turėtų sėdėti rankas sudėję ir kritikuotų visą tai, ką daro vadovybė. Juo giliau atsakomybės jausmas bus įleidęs šaknis piliečiuose, juo valstybės pamatas bus stipresnis. Autoritetinės santvarkos kaip tik kreipia ko didžiausią dėmesį į atsakomybės jausmo auklėjimąsavo piliečiuose.

Negalima praeiti tylomis ir pro pareigos jausmą. Mūsų valstybės vadai mums nuolat pareigos reikalą primena. Antanas Smetona vienoje vietoje savo raštuose sako: „Visuomenės ir valstybių pamatai laikosi normomis, kurios turi savyje ne vien teisių, bet ir pareigų.“. *(I. 226)*. Nepakanka jausti pareigą gerai dirbti, tikrai suprasta pareiga reikalauja vis geriau dirbti. Pareiga yra pažanga. Tie, kurie paguldė galvas už Tėvynę, mes sakome, gerai atliko savo pareigą. Dirbant kultūrinį, visuomeninį, politinį darbą, niekas iš mūsų nereikalauja tokios didelės aukos, tačiau pasiaukojimo išvengti negalima. Atsiminkime Aušros gadynės vadus, kurie pirmieji pradėjo skelbti laisvės žodį, atsiminkime knygnešius, kurie tą žodį platino. Jų kelias buvo išklotas pasiaukojimo, kančių, bet kartu ir pasiryžimo. Jie garbingai atliko savo pareigą!

Mes gyvename ir dirbame naujose sąlygose, mes naudojamės tomis gėrybėmis, kurias iškovojo aušrininkai, knygnešiai, žuvusieji karo lauke, bet nemanykime, kad mes galime pasakyti: šiandien Tėvynė iš mūsų nieko nebereikalauja. Ne, ji iš mūsų reikalauja taip pat garbingai atlikti savo pareigą, ypač iš vadų, kurie yra tiesioginiai anų didvyrių ir karžygių testamento vykdytojai. Kiekvienas lietuvis, jau vien dėl to, kad jis lietuvis, yra įpareigotas statyti naująją Lietuvą, bet ypač tos pareigos gilus supratimas yra reikalingas vadovui, kuris žengia vieno ar kito darbo priešakyje. Į vadovą yra nukreiptas vadovaujamųjų žvilgsnis, iš jo laukiama pavyzdžio, iš jo visų pirma yra reikalaujama pareigos atlikimo. Žodis paskatina, bet pavyzdys užkrečia.

Aušrininkai ir knygnešiai sukūrė tautinio atgimimo gadynę, žuvusieji kovos lauke jų Lietuvos laisvės idealą pavertė tikrove, o mūsų uždavinys padėti pagrindus naujoviškam Lietuvos rūmui, kurių niekas nebesugriautų. Kai kas tvirtina, kad mūsų karta neturinti idealų. Tai yra nesąmonė. Mes turime idealų, kurie nėra nei mažesni, nei blogesni už anų gadynių idealus. Tik mums, stovintiems naujosios Lietuvos priešakyje, reikia pasisemti įkvėpimo ir stiprybės iš anų vadų pavyzdžių, kad mūsų idealai būtų taip pat atkakliai vykdomi, kaip praėjusių gadynių. Tą pareigą visų pirma tėvynė reikalauja atlikti iš jos vadų.

8.

Kai kas nori įtikinti, kad Lietuvos santvarka tai tas pats, kas italų fašizmas, ar vokiečių nacionalsocializmas. Tai netiesa. Mes susikūrėme savą, lietuvišką valstybės formą, kurios niekur kitur nėra. Sakysime, kad ir vadovybės principą. Italijoje ir Vokietijoje tautos atstovybės, galima sakyti, visiškai panaikintos. Ten viską sprendžia ir lemia vadas. Pas mus, „kur darbe valia pasireiškia, ten skirtingas asmuo vadovauja, o kur svarstomas koks dalykas, ten rinktiniai žmonės galvoja“, sako Antanas Smetona ir priduria: „Vadinasi, vadovybė visur turi būti asmeninė – nuo viršaus ligi pat apačios,

suderinta su parinktu kolektyvu.“ *(Kalba, pasakyta 1933 m. LTS visuotiniame atstovų suvažiavime).* Šia mintimi buvo išrinkta ir tautos atstovybė. Rinktiniai atstovai galvoja, leidžia įstatymus, bet „kur darbe valia pasireiškia“, t. y. juos vykdant, vadovauja Tautos Vadas, pasitelkęs į pagalbą vyriausybę. Susirinkus naujajam seimui, autoritetiniu principu pagrįstą mūsų valstybės formą galima laikyti galutinai susikristalizavusia. Tautos atstovybė yra, lyg stogas valstybės rūmų, kurie buvo pradėti statyti po 1926 m. persilaužimo.

1936 m. pabaigoje sukako dešimtis metų, kai Lietuva yra valdoma vado principu. Šio rašinio pradžioje buvo kalbama, ką Lietuvai davė, teisingiau sakant, ką turėjo duoti, bet nedavė demokratija. Atsakyti į klausimą: ką Lietuvai davė autoritetinės santvarkos dešimtmetis turėtų būti atskiro rašinio uždavinys. Atsakydami trumpai, turime pabrėžti, kad 1926 m. persitvarkymas iš pagrindų pakeitė mūsų valstybės ir tautos gyvenimo linkmę. Anais metais, kaip sakoma, buvo atskleistas naujas mūsų istorijos lapas. Per paskutinį dešimtmetį vyko didelis politinis ir moralinis tautos persiauklėjimas. Laikotarpis nuo 1926 m. iki šių dienų yra valstybinės minties subrendimo laikotarpis. Įsisiubavusios politinės aistros nutilo, Lietuva atgavo savo politinę ir dvasinę pusiausvyrą, kraštas visą savo dėmesį atkreipė į kultūrinę bei ekonominę veiklą. Čia negalima išskaičiuoti visų pasiektų laimėjimų, bet užtenka žvilgtelėti į statistikos duomenis, kad būtų galima įsitikinti ta pažanga, kuri buvo padaryta visose srityse. Lietuvos ekonominis, kultūrinis bei dvasinis vaizdas per paskutinį dešimtmetį smarkiai pasikeitė.

Vienas ilgesnį laiką Lietuvoje išgyvenęs užsienietis, be kitko, geras stebėtojas, paklaustas, ką jis galvojąs apie lietuvių tautą, atsakė, kad lietuviams trūksta futbolo komandos dvasios. Kitaip sakant, susiklausymo, vienybės, siekiant bendro tikslo. Savo valstybinį gyvenimą mes grindžiame vado principu, bet mes turime prisipažinti, kad mes labai dažnai esame smarkūs individualistai, pasakyčiau, hiper individualistai. Kūrybinis individualizmas, kaip aukščiau pažymėjau, visur yra pageidaujamas ir teigiamas reiškinys, tačiau, kai tas individualizmas pasireiškia intrigomis, bergždžia kova vienų su kitais, apkalbinėjimais, tuščiomis ambicijomis ir panašiais dalykais, tuomet individualizmas virsta individualizmu kabutėse, nuo kurio smarkiai nukenčia bet koks bendras darbas. To neturėtų būti, ypač mūsų tautininkų ir tautinių organizacijų tarpe. Tai yra didelis ir nė kuo nepateisinamas pažangos stabdis.

Neužmirškime, kad mes, tautininkai, stovime valstybės bei tautos priešakyje, kad į mus atkreiptas žvilgsnis ir, kad mūsų laukia dar dideli darbai. Tarp kitų darbų, mūsų laukia didelis darbas tautinės bei valstybinės sąmonės gilinimo bare. Tautininkams į tą sritį tenka kreipti ko didžiausią dėmesį. Valstybės stiprumas ir tautos vienybė visų pirma priklauso nuo tautinės sąmonės., stiprumo ir jautrumo. Lygiai taip pat svarbus

ir kultūrinis darbas. Mūsų, tautininkų, uždavinys turėtų būti per ateinantį dešimtmetį Lietuvą visiškai sunaujovinti, pastatyti ją šalia kitų aukštai kultūringų tautų. To iš mūsų reikalauja ir kaip lietuvių, ir kaip tautininkų sargyba. Mes taip ir padarysime!